

**Journal van een reis naar Genève, Italië en Frankrijk van
Coenraad Ruysch met zijn neef Dirck van Hoogeveen**

1674-1677

Nationaal Archief, FA Teding van Berkhout, 1408

Transcriptie en editie: Alan Moss

JULI-SEPTEMBER 1675: FLORENCE TOT GENUA

Maendach den 1^{en} julii ginchen de heer Vander Dussen¹ en ick op de bibliotheeck des morgens de heer Malliabechi² vinden en de hier bovenstaende bootscap doen.³ Hij antwoorde simplyck⁴ seer beleeft dat hij ons soude dienen waer hij kost⁵ en vertelden ons doe⁶ noch een hoope dingen van Stenon⁷, wiens vrient hij gans⁸ niet is, veel minder van sijn pijlaer byterije.⁹ Desen dach gingen de heeren Hollanderen in haer hujs en hadden mij gaerne bij haer gehad, doch om die hier boven geseijde¹⁰ redenen kost haer dit niet consenteeren.¹¹ Naer de middach ginch ick met Scorel¹² de signora¹³ Anna¹⁴ met haer edelman in de Cassines¹⁵ vinden, alwaer wij wat collationeerden.¹⁶

Dijnsdach den 2^{en} ben ick des middachs bij de heeren in haer huys wesen eeten, alwaer sij seer wel waeren, hebbende meubelen met al sijn toebehooren gehuert, nevens een kock met twee stafiers.¹⁷ Naer de middach gingen wij ons wat diverteeren¹⁸ met de promenade bujten de stadt.

Woensdach den 3^{en} ginch ick Van Dam¹⁹ een visite geven en te saemen de capel van St. Lorenzo²⁰ sien, t' welck een van de magnifijckste gebouwen sal sijn van

¹ **de heer Vander Dussen.** Vander Dussen was een vaste metgezel van Ruysch. Waarschijnlijk gaat het om Paulus van der Dussen (1658-1707), luitenant en later kapitein van de Admiraliteit van Amsterdam.

² **de heer Malliabechi.** Antonio Magliabechi (1633-1714) was een Italiaanse geleerde, bibliofiel en bibliothecaris van groothertog Cosimo III de' Medici (1642-1723) van Florence. Ruysch ontmoette Magliabecchi tijdens zijn verblijf in Florence in november 1674.

³ **Maendach den...bootscap doen.** Op 30 juni hoorden Ruysch en Vander Dussen het gerucht dat zij op het punt stonden tot het katholicisme te bekeren en hun kennis Burch zouden navolgen. Burch had een week eerder zijn voorkeur voor het katholicisme uitgesproken, een gebeurtenis die veel stof deed opwaaien bij de groep Nederlanders. Ruysch wilde Antonio Magliabechi ervan overtuigen dat het tegendeel waar was en hem vragen om dit bericht door te geven aan Cosimo III de' Medici (1642-1723), groothertog van Toscane, wie dit gerucht inmiddels ook al ter ore was gekomen. Zie f. 81v-83r.

⁴ **simplyck.** eenvoudig.

⁵ **kost.** kon.

⁶ **doe.** toen.

⁷ **Stenon.** Volgens Ruysch was Burch bekeerd door Steno (1638-1686). Nicolas Steno (1638-1686) was een Deense wetenschapper, anatomist en geoloog. Hij werd professor in de anatomie te Padua en werd later de persoonlijke arts van groothertog Ferdinando II de' Medici (1610-1670). Steno bekeerde zich in 1667 tot het katholicisme. In 1675 werd hij priester en werd hij als bisschop uitgezonden naar Noord-Duitsland.

⁸ **gans.** helemaal.

⁹ **pijlaer byterije.** schijnvroomheid, huichelarij.

¹⁰ **geseijde.** genoemde.

¹¹ **consenteeren.** mee instemmen.

¹² **Scorel.** Schorel was een bekende van Ruysch. Ruysch ontmoette hem tijdens zijn verblijf in Florence.

¹³ **signora.** mevrouw.

¹⁴ **de signora Anna.** Op 17 juni maakte Ruysch kennis met Anna Maria Fabrizio Calgiareze, een Italiaanse zangeres. Zie f. 79v.

¹⁵ **de Cassines.** Het betreft het Parco delle Cascine.

¹⁶ **collationeerden.** kletsten.

¹⁷ **stafiers.** dienaars, lijfknechten.

¹⁸ **diverteeren.** vermaken.

¹⁹ **Van Dam.** Van Dam was een bekende van Ruysch. Ruysch ontmoette hem tijdens zijn verblijf in Florence.

heel Italien, doch manqueert noch veel aen t' selve. Dit sal de begraef plaets van alle de hertogen sijn. Is van binnen altemael²¹ van de kostelijckste marmors en pietre raportate²² die ick oijt gesien hebbe. Ick meynde daer van een telle quelle²³ descriptie²⁴ gemaect te hebben, doen de eerste mael te Florenze was.²⁵

Donderdach den 4^{en} en vrijdag den 5 vermits²⁶ het sober passetemp²⁷ van Florenze niet uijtgerecht.

Saterdach den 6^{en} quam de heer Vander Dussen des morgens bij mij om wat te gaen wandelen en hadt mij seer gaerne des middachs bij hem ten eeten gehad, maer alsoo²⁸ ick eenige boeken wederom beloofd hadt te senden aen Malliabechi, waer bij een woort scrifts of twee most²⁹ sijn, sceijden wij van den anderen, met belofte dat ick cort naer de maeltijt bij de heeren soude koomen en met haer de meridiaen slaepen³⁰, t' welck gescieden, doch het ongeluck wil dat ick gesont ginch leggen en omtrent twintich ueren wackker wiert met een extraordinaere³¹ koortse op het lijft, dewelke mij tot ses ueren in de nacht op t' lijf bleef. Den doctor vindt niet goet dat mij des anderen daechs³² naer mijn huys transporteerden, maer dat ick het bedde soude houden om te sien of de koortste oock dien dach wederom soude koomen of wat voor ploij³³ dat de sieckte mocht koomen te neemen, doch de selve besocht mij niet, maer quam den derden dach wederom of wiert, soo wij seggen, den anderendaechse koortse, die sij hier terzana noemen.³⁴ Dit tweede acces³⁵ travailleerde³⁶ mij soo daenich dat ick op de goeden dach daer wijnich lust³⁷ hadde mij naer mijn logement te begeven. Oock vindt den doctor t' selve gans niet goet, waerom ick resolveerden³⁸ mijn kaemers op te seggen, die op twee a drie daegen juijst wederom een nieuwe maendt in de huer begonnen soude hebben. Ick resolveerden hier toe te meer, dewijle mij alle de heeren instantelijck³⁹ versochten oock om of mijne sieckte ten

²⁰ **de capel van St. Lorenzo.** De Basilica di San Lorenzo had een afzonderlijke kapel voor de invloedrijke Italiaanse familie De' Medici.

²¹ **altemael.** helemaal.

²² **pietre raportate.** mozaïek.

²³ **telle quelle.** redelijke.

²⁴ **descriptie.** beschrijving.

²⁵ **Ick meynde...Florenze was.** Ruysch maakte een beschrijving van de Basilica di San Lorenzo op 25 mei. Zie f. 75r-75v.

²⁶ **vermits.** vanwege.

²⁷ **sober passetemp.** sobere vermaak, sobere tijdverdrijf.

²⁸ **alsoo.** aangezien.

²⁹ **most.** moest.

³⁰ **de meridiaen slaepen.** het middagdutje, de *riposo*.

³¹ **extraordinaere.** buitengewone.

³² **des anderen daechs.** de volgende dag.

³³ **ploij.** vorm, toestand.

³⁴ **den anderendaechse...terzana noemen.** De anderdaagse koorts, of febris tertiana, is een vorm van malaria, waarbij de patiënt iedere tweede dag koorts heeft.

³⁵ **Dit tweede acces.** Deze tweede koortsaanval.

³⁶ **travailleerde.** tijsterde, kwelde.

³⁷ **lust.** zin.

³⁸ **resolveerden.** besloot.

³⁹ **instantelijck.** met aandrang, aanhoudend.

quaeden hadt mogen uytvallen van niet geincommodeert⁴⁰ te werden door den nieuwen⁴¹, doch verkeerden even van de heer Burch⁴² met sijn pilaer bijters en kerck uijlen.⁴³

Mij dan alsoo nevens de compatriotten⁴⁴ in de huijshoudingen begeven hebbende den 7^{en} junii, ben ick geincommodeert geweest drie weeken omtrent aen de koortse, in dit mijn ongeluck een geselschap hebbende aen de heer Hooghenhouck⁴⁵, dewelcke aen de dubbelde quarteyn⁴⁶ vast was. Net op de vier weeken nam den doctor sijn afsceijt van mij, sijnde den 27^{en} julii, en des anderen daechs begaf ick mij wederom wat op straet, gaende met de koets wat wandelen om de menschen te sien, die om seeker paelie of wet loop van barbes⁴⁷ met groote confluentie⁴⁸ op straet waeren, en het avontmael ginch ick bij de signora nevens Scoorel houde op het versoect⁴⁹ van signor⁵⁰ Francesco Cantucrie, haer edelman, alwaer wij met de musieck ons wat verlustichde.⁵¹

84R Den 29^{en}, sijnde maendach, begost ick wat los lijvich⁵² te werden, doch anders geen incommoditeyt⁵³ voelende, maer t' selve des anderen daechs continueerende⁵⁴ met wat incommoditeijt veranderde.

s' Woensdachs, sijnde den laetsten van julii, in een formeele⁵⁵ roode loop⁵⁶, dewelke mij extraordinaeris pijnlijck was en soo daenich matteerde⁵⁷ als mijne geheele sieckte gedaen hadde. Van dit quaet wiert ick op een wonderlijke maenier geneesen, want als ick al twee a drie daegen eenige remedie gebruijckt hadde, dede mij den doctor des morgens een kleijne purgatie⁵⁸ inneemen, als wanneer de selve maer t' minste mouvement⁵⁹ begost⁶⁰ te maeken, den apotheker gereet stont met twee groote fesse, omtrent derdehalve⁶¹ stoop

⁴⁰ **geincommodeert.** gehinderd, geplaagd.

⁴¹ **den nieuwen.** D.w.z. een nieuwe koortsaanval.

⁴² **de heer Burch.** Burch was een vaste metgezel van Ruysch. Hij bekeerde zich tot het katholicisme.

⁴³ **met sijn...kerck uijlen.** Pilaarbijter en kerkuil zijn spotnamen voor iemand die zijn religie overdrijft.

⁴⁴ **compatriotten.** metgezellen.

⁴⁵ **de heer Hooghenhouck.** Hoogenhouk was een vaste metgezel van Ruysch. Mogelijk gaat het om Justus Hoogenhouk (1644-1714), die tijdens zijn carrière onder andere vroedschap, schepen en burgemeester van Leiden werd.

⁴⁶ **de dubbelde quarteyn.** Bij de derdedaagse koorts, febris quartana, heeft een patiënt iedere vierde dag koorts.

⁴⁷ **barbes.** barbiers. Onzekere betekenis.

⁴⁸ **confluentie.** toeloop.

⁴⁹ **versoect.** verzoek.

⁵⁰ **signor.** meneer.

⁵¹ **verlustichde.** vermaakten.

⁵² **los lijvich.** ziek met diarree.

⁵³ **incommoditeyt.** ongemak.

⁵⁴ **continueerende.** voortzettende.

⁵⁵ **formeele.** echte.

⁵⁶ **roode loop.** dysenterie.

⁵⁷ **matteerde.** kwelde, afmatte.

⁵⁸ **purgatie.** laxeermiddel.

⁵⁹ **mouvement.** beweging.

⁶⁰ **begost.** begon.

⁶¹ **derdehalve.** tweeënhalve.

Hollants⁶² uytmaekende, vol seeker sout minerael waeter, niet verre van Florenzen hier in Toscaenen gevonden werdende, t' welck hij mij, warm gemaekt synde, met groote glaesen, t' eene voor t' andere naer, soo ras⁶³ als ick het meer verswelgen⁶⁴ konden te drinken gaf. Dit voorscreve⁶⁵ waeter wert genaemt Aqua del Tettuccio⁶⁶ en doet een wonder effect⁶⁷, want een half quartier uers, ja minder noch, dat het selve begost te drincken, begon het selve te passeeren⁶⁸ en continueerden soo lange als ick met drinken besich was, mij van binnen soo soon maecte dat het laetste soo klaer mij wederom afginch als ick het nam, niet tegenstaende⁶⁹ het eerste niet als tamelyke solide excrementen waeren, dewelke van tyt tot tyt verminderde tot dat het, gelijck geseijt is, klaer was.

Naer dat ick omtrent drie quartier uers met dit exercitie, dat seer fastidieus⁷⁰ was, door hadde gebracht, nam ick eijndelijck noch drie pont Aqua di Nocera⁷¹, sijnde mede minerael, doch soet, en mijn ordinaere⁷² dranck soo lange ick met dit ongemack gequelt was, t' welck door t' voorscreve sout waeter mij teenemael⁷³ mede ontnoomen wiert. Den voorgeroerde⁷⁴ purgatie wert gegeven op dat het waeter de passagie van de urine niet neemen soude en t' soete waeter voor t' laetste om den dorst te beleeten neevens eenige dampen door 't soute te veroorsaeken, dewelke naer t' hooft soude stijgen. Soo drae dit drinken en afgaen gedaen was, t' welck ten hoogste een uer sal geduert hebben, was mijne sieckte geneesen, hebbende noijt eenige incommoditeijt dies aengaende weer gevoelt.

Dese remedie is seer gemeen alhier en wert voor soo secuer⁷⁵ gehouden dat niemant eenich werck van de roode loop maect. Selfs seyde mijn doctor dat hij geen exempel⁷⁶ wist dat iemandt niet geneesen was, selfs al hadt hij een swaere koortse en t' voorscreve quaet soo swaer als oijt gebeurt was, die dese remedie ten hoogste driemaal in t' werck hadde gestelt. Ick verheugde mij ten hoogste wanneer ick van dit mijn ongemack verlost was, doch t' sceen dat mijn penitentie⁷⁷ noch niet ten eijnde was, want wiert den 6^{en} augusti wederom van een hevige koortse omtrent ten 20 ueren en des anderen daechs ten vierentwintige wederom van een anderen, die soo sterck niet was, overvallen, t' welck soo eenige daegen duerden, waer uyt den doctor oordeelde het selve een dubbelde⁷⁸ anderendaechse koorts te sijn, waer van ick soo swack wiert dat genootsaect was geheel het platte bedt te houden⁷⁹, kunnende soo lange

84v

⁶² **derdehalve stoop Hollants.** Een stoop is een oude Nederlandse inhoudsmaat. Omgerekend gaat het hier om zes liter.

⁶³ **ras.** snel.

⁶⁴ **verswelgen.** doorslikken.

⁶⁵ **voorscreve.** eerder genoemde.

⁶⁶ **Aqua del Tettuccio.** Het gaat om mineraalwater uit de Terme Tettucio uit Montecatini bij Pistoia.

⁶⁷ **doet een wonder effect.** had een wonderlijke uitwerking.

⁶⁸ **te passeeren.** door te lopen.

⁶⁹ **niet tegenstaende.** hoewel.

⁷⁰ **fastidieus.** reinigend.

⁷¹ **Aqua di Nocera.** Het gaat om mineraalwater uit Nocera in Umbrië.

⁷² **ordinaere.** gebruikelijke.

⁷³ **teenemael.** helemaal.

⁷⁴ **voorgeroerde.** eerder genoemde.

⁷⁵ **secuer.** veilig.

⁷⁶ **exempel.** voorbeeld.

⁷⁷ **penitentie.** straf.

⁷⁸ **dubbelde.** dubbele.

⁷⁹ **het platte bedt te houden.** te blijven liggen.

nauwlijckx opsitten dat ick verbedt⁸⁰ wiert, doch ben eijndelijck door Godts genaeden daarvan geneesen. De heer Burch manqueerde niet in dese mijne sieckte daegelijcks mij te bezoeken en mejnde mij wederom te koomen teemen, selfs Stenon eens te dien eynde mede brengende, doch alle discoursen⁸¹ bij⁸² mij gecoupeert⁸³ werden die daer naer toe mochten gaen, hebben sij geoordeelt aen mij niet te toornen⁸⁴ was, waerom Burch noijt als differente⁸⁵ discourses tegens mij voerden en Stenon noijt weder keerden.

Den 18^{en} augusti, synde sondach, ben ick de eerste mael wederom uijtgeweest. Wij reden met de coets wat wandelen op de Corse⁸⁶, dewelke ten reguarde van⁸⁷ een wet loop van barbes gehouden wiert, die wij tegens den avont mede saegen. Selfs liet den hertoch⁸⁸, cardinael⁸⁹ en beijde de princen⁹⁰ wederom met de voorverhaelde cavalcade⁹¹ vinden.

Maendach den 19^{en} sonden wij des morgen vroeck een kock of twee bujten op de villa van seeker priester van de kennis van Feroni⁹² en gingen des middachs met de heele natie⁹³ aldaer eeten. Dese plaets leijt eeven buyten de poort van Boulogne⁹⁴ naest de capucijnen⁹⁵ op een heuveltie van waer wij de stadt met de rivier en de gansche valeij van Florenze een extreem groot stuck weechs⁹⁶ verre saege. 't Scoone weer maeckten dit passetemp noch veel vermaekelijker. De patroon⁹⁷ van t' huijs was een seer beleeft man en groot liefhebber van de musieck. Dewijle de andere geduerende de hette⁹⁸ een verkeertie⁹⁹ speelde, soo speelde hij mij op de clavecimbel voor, waer op hij merveilles¹⁰⁰ deedt. Tegens den avont gingen wij wat wandelen in de koeltie¹⁰¹ en maecte met poortsluijten,

⁸⁰ **verbedt.** van bed verwisseld.

⁸¹ **discoursen.** gesprekken.

⁸² **bij.** door.

⁸³ **gecoupeert.** afgekapt.

⁸⁴ **toornen.** tornen.

⁸⁵ **differente.** andere.

⁸⁶ **de Corse.** Het betreft de Via del Corso.

⁸⁷ **ten reguarde van.** vanwege.

⁸⁸ **den hertoch.** Cosimo III de' Medici (1642-1723) was groothertog van Toscane.

⁸⁹ **cardinael.** Francesco Nerli Jr. (1636-1708) was aartsbisschop van Florence.

⁹⁰ **beijde de princen.** Cosimo III had twee zonen, Ferdinando (1663-1713) en Gian Gastone (1671-1737).

⁹¹ **cavalcade.** ruitersstoet.

⁹² **Feroni.** Francesco Feroni (1614-1696) was een Toscaanse politicus, bankier en koopman, die meer dan dertig jaar in de Republiek woonde. In 1673 werd hij door Cosimo III de' Medici in Florence aangesteld als senator en *Depositario Generale*, minister van financiën.

⁹³ **natie.** *Nationes* waren verenigingen van buitenlandse studenten. In de zeventiende eeuw bestonden er verschillende verenigingen voor Nederlandse en Duitse studenten.

⁹⁴ **de poort van Boulogne.** Het betreft de Porta San Gallo.

⁹⁵ **de capucijnen.** Het betreft de Chiesa dei Santi Francesco e Chiara.

⁹⁶ **weechs.** weg.

⁹⁷ **patroon.** opzichter.

⁹⁸ **hette.** hitte.

⁹⁹ **verkeertie.** Verkeer is een oud spel dat op een bord gespeeld wordt.

¹⁰⁰ **merveilles.** wonderen.

¹⁰¹ **koeltie.** koelte.

t' welck een half uer naer sonnen onderganch gesciet, binnen te sijn. De neef van de heer Druyvesteijn¹⁰² van Venetie arriveerde noch desen dach.

85R Dijnsdach den 20^{en} augusti was t' in seekere capel op t' oude paleijs¹⁰³ feest, bij welke occasie¹⁰⁴ in een van de kamers op gehangen waeren seer kostelijke tapijten, betijkende de 4 elementen, een present¹⁰⁵ van de koninck van Vranckrijck¹⁰⁶ aen den hartoch gedaen doen hij in Vranckrijck was. Onder de tapijten in de ronden stonden seer superbe¹⁰⁷ inscriptie.¹⁰⁸ Alsoo de heer Druyvesteijn niet lange meenden te blijven, toonden wij hem al t' geen hier te sien is, als de groote sael daer de harthogen gekroond werden¹⁰⁹, synde rontom in fresco seer heerlijk geschildert, representeerende de voornaemste oorlochs feijten van die van t' hujs van Medicis¹¹⁰, di¹¹¹ garde robbe¹¹² daer t' silver is, de galerije en al dat hier aenmerkens waerdich is.

Woensdach den 21^{en} hebbe ick, vermits mij t' lijf door de meenichvuldige medicamenten geslooten¹¹³ was, voor t' laetst noch eens gepurgeert, neemende den doctor des avonts syn afsceijt van mij.

Donderdach den 22^{en} niet te doen weten, ginch ick naer de middach bij Vander Vin¹¹⁴ op de galerije wat praeten, alwaer Feroni mede quam met een Florentijns cavallier¹¹⁵, die bij den Turck¹¹⁶ gevangen geseten hadt en mij, soo als wij naderhandt een wandelinch gingen doen, syn gansche avontuer verhaelde. Dese morgen waeren de heeren Vander Dussen, Nieuwburch, Hooghenhouck en Vanden Berch¹¹⁷ met Burch en Stenon vertrockken om een promenade te doen naer Vall'Ombresa, Camaldoli en Avergne, sijnde drie kloosters ende plaetse van groote devotie¹¹⁸ in Toscane¹¹⁹, doch om de situatie¹²⁰ seer selsaem¹²¹ en waert

¹⁰² **de heer Druyvesteijn.** Mogelijk gaat het om Aernout Druyvesteyn (1641-1698), onder andere burgemeester van Haarlem.

¹⁰³ **t' oude paleijs.** Het betreft het Palazzo Vecchio.

¹⁰⁴ **occasie.** gelegenheid.

¹⁰⁵ **present.** geschenk.

¹⁰⁶ **de koninck van Vranckrijck.** Lodewijk XIV (1638-1715) was koning van Frankrijk van 1643 tot zijn dood in 1715.

¹⁰⁷ **superbe.** prachtige.

¹⁰⁸ **inscriptie.** inscripties.

¹⁰⁹ **als de...gekroond werden.** Het gaat om de Salone dei Cinquecento.

¹¹⁰ **synde rontom...van Medicis.** In de Salone dei Cinquecento zijn verschillende fresco's van de overwinningen van Florence op Pisa en Siena.

¹¹¹ **di.** de.

¹¹² **di garde robbe.** Het betreft de Stanza delle Guardaroba, de kunstcollectie van de Medicis.

¹¹³ **geslooten.** geconstipeerd.

¹¹⁴ **bij Vander Vin.** Vander Vinnen was een vaste metgezel van Ruysch.

¹¹⁵ **cavellier.** edelman.

¹¹⁶ **bij den Turck.** in het Midden-Oosten.

¹¹⁷ **de heeren...Vanden Berch.** Vander Dussen, Nieuwburch, Hooghenhouck en Vanden Berch waren vaste metgezellen van Ruysch.

¹¹⁸ **devotie.**

¹¹⁹ **Vall'Ombresa...in Toscane.** Het gaat om de Abbazia di Vallombrosa en de Eremo di Camaldoli, kloosters in Toscane. Het is onduidelijk naar welk klooster 'Avergne' verwijst.

¹²⁰ **situatie.** verering.

¹²¹ **selsaem.** bijzonder.

om te sien. Burch, hoorende dat de heeren daer naer toe wilde, hadt versocht dat hij met Stenon mede mocht gaen, t' welck sij niet dorste weygeren. Ick verwachtte veel historien¹²² van dese twee laetste haer superstitieuse¹²³ devotie. De heeren Druijvesteijn en Smit¹²⁴ bleven, vermits sij door de hitte wat vierich uijt geslaegen waeren, bij mij, die van gelijken op dese reys niet dorst begeven, eens deels om de groote koude die daer is, sijnde in den Apenin¹²⁵, en anderdeels om mijne swackheid die noch niet toeliet een heelen dach te reijsen.

Vrijdach den 23 gaf ick des naermiddachs een visite aen de heer Malliabechi en bracht hem eenige geleerde boeken wederom t' huijs.

Saterdach den 24^{en} ginch ick tegens den avont een uertie in de Cassines rijden en niet anders van notitie uijtrechtende.

Sondach den 25^{en} gingen wij naer de meridiaen slaep naer t' ordinaeris des achtermiddachs wederom wat rijden, de poort van Pisa¹²⁶ uijt. Wij reden onse cales¹²⁷ onderwegen onklaer, doch raect door hulp van een boer weer te recht. Aen de stadt koomende, oordeelde wij t' noch vroeg genoeg te sijn de heer Druijvesteijn naer Poggio Imperiale¹²⁸ te leijden en hem dat te laeten sien.

85v Maendach den 26 gingen de heer Smit, Druyvesteijn en ick Fonteijn¹²⁹ wellekom hieten, sijnde des avonts te vooren van Livorno gearriveert, en gingen met hem gesaementlijck de heer Malliabechi besøeken, alwaer wij Noris¹³⁰ vonden. De heer Malliabechi presenteerde¹³¹ de heer Druyvesteijn en Smit s' woendachs s' morgens daer aen de bibliotheek van den harthoch te laeten sien, t' welck sij aennaemen. Naer dese visite versocht ick de heeren dat sij met mij naer Feroni souden gaen, synde aldaer de contra visite¹³² noch sculdich van dat hij mij in mijn sieckte dickmaels was wesen sien.

Dijnsdach den 27^{en} postdach¹³³ gehouden. Dese morgen quaeme onse reijsigers weerom en wisten niet genoeg van Burch en Stenon haer grillen te vertellen.

Woensdach den 28^{en} was de heer Malliabechi des morgens al ten 13 ueren aen ons huijs om de heeren Druijvesteijn en Smit af te haelen en de bibliotheek te toonen. Ick ginch om geselschap mede en met de voorscreve heeren, naer dat wij

¹²² **historien.** verhalen.

¹²³ **superstieuse.** bijgelovige.

¹²⁴ **Smit.** Smit was een vaste metgezel van Ruysch.

¹²⁵ **Apenin.** Apennijnen.

¹²⁶ **de poort van Pisa.** Het betreft de Porta San Frediano.

¹²⁷ **cales.** Een kales is een soort rijtuig.

¹²⁸ **Poggio Imperiale.** De Villa del Poggio Imperiale was een hertogelijke villa in het nabijgelegen Arcetri.

¹²⁹ **Fonteijn.** Abraham de la Fontaine (°1644) was koopman in Constantinopel en Livorno. Ruysch kwam De la Fontaine al eerder in Florence tegen tijdens zijn verblijf in november 1674.

¹³⁰ **Noris.** Waarschijnlijk verwijst Ruysch naar Enrico Noris (1631-1704), een Italiaanse kardinaal en geleerde. Ruysch ontmoette hem tijdens zijn eerste verblijf in Florence in november 1674.

¹³¹ **presenteerde de...en Smit.** bood de heer Druyvesteyn en Smit aan.

¹³² **de contra visite.** het tegenbezoek.

¹³³ **postdach.** dag om brieven te verzenden.

de bibliotheek gesien en ons afsceijt van Magliabechi genoomen hadde, wat in t' Biboli, sijnde de thuijn van den harthoch¹³⁴, wandelen. Naer de middach ginch de heele natie uytgesondert Burch, die daer door sijn geretireert¹³⁵ leven niet onder gerekent wert, tot Feroni op een verkeertie en kaertie, van hem daer toe versocht sijnde. Wij wierden s' avonts met een magnifijke collatie¹³⁶ geregaleert.¹³⁷ Ick retireerde mij¹³⁸ wat eer als t' andere geselschap, dervende¹³⁹ mijn dispositie¹⁴⁰ niet te veel vergen.

Donderdach den 29^{en} quam de heer Fonteijn des morgens ons bezoeken en bleef s' middachs bij ons eeten. Tegens den avont rencontreerde¹⁴¹ ick de heer Feroni in syn koets met mijn koopman en reedt met haer op de Corso en saegen een wedt loop van paerden.

Vrijdach den 30^{en} quam mijn doctor mij bezoeken, die een seer galandt en geleert man is. Wij verkoften¹⁴² des morgens ons paert en cales aen de canonico Pantiatichi.¹⁴³ Naer de middach quaemen Feroni en Fonteijn ons bezoeken met het verkeer bort¹⁴⁴ voor uijt en bleven des avonts bij ons eeten.

Saterdach den 31^{en} met eenige van onse heeren in den apotheek van St. Marco¹⁴⁵ gegaen sijnde, raeckte ick in conversatie met seekere Franschen pater van mijn kennis, dewijle de voorscreve heeren besich waeren met eenige quint essentie¹⁴⁶ te koopen en de selve in haere waesen te doen toe macken. Naer wat wandelinch raeckten wij sonder iets meer uijt te rechten naer huijs.

Sondach den 1^{en} september was het feest in t' hospitaal¹⁴⁷, alwaer naer de middach naer toe gingen, doch de kerck was soo vol dat wij om de musieck te hooren daer niet in kosten. Wij saegen den apotheek die voor ieder een open stondt en admirabel¹⁴⁸ fraij was. Onder andere een groote kas vol van een scadt¹⁴⁹ van quintessentien, maer vermits de foule¹⁵⁰ soo groot was dat men

¹³⁴ **t' Biboli...den harthoch.** Het betreft de Giardino di Boboli.

¹³⁵ **geretiteert.** teruggetrokken.

¹³⁶ **collatie.** maaltijd.

¹³⁷ **geregaleert.** getrakteerd.

¹³⁸ **retireerde mij.** trok mij terug.

¹³⁹ **dervende.** durvende.

¹⁴⁰ **dispositie.** toestand.

¹⁴¹ **rencontreerde.** trof.

¹⁴² **verkoften.** verkochten.

¹⁴³ **canonico Pantiatichi.** Het betreft de Italiaanse edelman Bandino Pantiatichi (1629-1718). Ruysch ontmoette hem tijdens zijn eerste verblijf in Florence in november 1674.

¹⁴⁴ **verkeer bort.** Het gaat om een speelbord voor een spelletje verkeer.

¹⁴⁵ **den apotheek van St. Marco.** Het gaat om de apotheek in de Basilica di San Marco.

¹⁴⁶ **quint essentie.** Volgens de humorenleer, die sinds de Oudheid een belangrijke rol speelde in de geneeskunde, wordt de gemoedstoestand van de mens beïnvloed door de balans van de vier elementen: vuur, water, aarde en lucht. Het vijfde element, 'quintessens', zou volgens vroegmoderne medici de negatieve effecten van de andere elementen kunnen verhelpen. Het gaat hier dus om een soort wondermiddel.

¹⁴⁷ **Sondach den...t' hospitaal.** Waarschijnlijk gaat het om het Ospedale degli Innocenti.

¹⁴⁸ **admirabel.** aanzienlijk, heel.

¹⁴⁹ **scadt.** schat.

¹⁵⁰ **foule.** menigte.

nauwlyckx door kost, soo maeckten wij hier niet veel morgen spraeck¹⁵¹, maer gingen t' overige van onsen tyt met straet slijpen¹⁵² door brengen, dewijle wij niet veel anders alhier te Florenzen uijt weten te rechten. Wij maeckten oock preparatie¹⁵³ om des anderen daechs te verhuysen.

86R Maendach den 2^{en} wiert des morgens al ons goet wech gehaelt op de taefel naer om des middachs op te eeten. Omtrent negentien gingen wij altemael, naer onse kock en staffers gelicentieert¹⁵⁴ te hebben, buijten de stadt met de heer Burch, monsieur Van Achelen¹⁵⁵ en Vander Vin een promenade doen naer t' convent van de cathuijers¹⁵⁶, wiens kerck en klooster wij seer fraeij vonden, werdende seer vriendelijck van de paters ontfangen en, naer dat wij alles gesien hadden, in t' apartement van de vreemdelingen met excellente goeden wijn besconken. Dit clooster leijt op een berchie en dienvolgens ten regarde van de heerlijke gesichten op een seer scoone situatie. Des avonts gingen wij alle in De Aquila Negra¹⁵⁷ logeeren, alsoo wij ons paleijs gequiteert¹⁵⁸ hadden. Ick trock desen dach twee hondert stucken van 8ten.¹⁵⁹

Dijnsdach den 3^{en} ginch ick des morgens op de galerije om seker tuijch dat Vander Vin voor mij onderhanden hadt, synde seekere laeties¹⁶⁰, dewelke ick des naemiddachs met quintessentien in St. Marco liet vullen, om te accompaneere¹⁶¹ een quantiteit saeken, dewelke ick door intercessie¹⁶² van een goet vriendt in de Fonderia Secreta¹⁶³ van den hartoch gekoft¹⁶⁴ hadde. Des avonts waeren wij alle tot Vander Vin te collatie. t' Huijs koomende, vonden wij Feronie, dewelke de heer Vander Dusse geluck op de reijs quam wenschen.

Woensdach den 4^{en} vertrockken des morgens vroeck naer Venetie de heeren Vander Dusse en Nieuwburch. Des avonts ginch de heele natie bij Fonteijn ten eeten. Van Winkel¹⁶⁵ arriveerde om naer Hollandt te gaen om de wille¹⁶⁶ van t' bankerot¹⁶⁷ van Van Goor.

Donderdach den 5^{en} ginch bij Vander Vin op de gaerije sijn kisie¹⁶⁸ betaelen en tegens den avont met de heer Hooghenhouck en Vander Vin voorscreve voor de

¹⁵¹ **morgen spraeck.** ochtendpraatjes.

¹⁵² **straet slijpen.** door de straten slenteren.

¹⁵³ **preparatie.** voorbereidingen.

¹⁵⁴ **gelicentieert.** ontslagen.

¹⁵⁵ **monsieur Van Achelen.** Ruysch ontmoette Van Achelen tijdens zijn verblijf in Florence.

¹⁵⁶ **t' convent van de cathuijers.** Het betreft de Certosa di Firenze.

¹⁵⁷ **De Aquila Negra.** De Zwarte Adelaar.

¹⁵⁸ **gequiteert.** verlaten.

¹⁵⁹ **stucken van 8ten.** Het gaat om bepaalde muntstukken.

¹⁶⁰ **laeties.** laatjes.

¹⁶¹ **accompagneere.** vergezellen.

¹⁶² **intercessie.** bemiddeling.

¹⁶³ **de Fonderia Secreta.** De geheime gieterij.

¹⁶⁴ **gekoft.** gekocht.

¹⁶⁵ **Van Winkel.** Ruysch kwam Van Winkel tegens tijdens zijn aankomst in Florence.

¹⁶⁶ **om de wille.** omwille.

¹⁶⁷ **bankerot.** bankroet.

¹⁶⁸ **kisie.** kistje.

eerste mael een seekere vrucht eeten daer hier seer veel werck van gemaect wert, genaemt comcommeri¹⁶⁹, van gedaente als een ronde pompoen. Dese vrucht wert in t' ijs geleijt om te doen bevriesen, is root van binnen en seer aengenaem smaeck, strekkende meer tot dranck als tot eeten om syn waeterachticheid. Oock suycht men het sap daer maer uijt en neemt men voort' laets een glas Griexse wyn daer op om geen ongemack subjeckt te syn.

Soo als wij wederom naer huijs gingen, bracht Vander Vin mij in passent¹⁷⁰ bij een man die metaele beelden goot, doch resolveerden een andermael wederom te koomen, alsoo den avont gevallen synde wij vermits den donker niet veel sien kosten. t' Huijs koomende, vindt ick Burch, dewelke bij ons bleef eeten, hebbende de heeren Vanden Berch en Druyvesteijn geluck op de reijs wesen wenschen, die voor af naer Livorno op Pistoia en Luca naer Livorno des anderen daechs souden vertreckken.

86v Vrijdach den 6^{en} vertrockken de heeren Vanden Berch des morgens seer vroeck naer Luca met intentie¹⁷¹ dat wij malkanderen te Livorno weder soude vinden om gesaementlijck naer Genoa¹⁷² te gaen. Des middachs ginch ick bij de heer Fontain eeten op seer excellente seevis en bleef bij de heer Smit in t' selve huijs slaepen soo lange ick hier te Florence was, alsoo de weechluijsen¹⁷³ ons in de herreberch op aten. De heer Fonteijn hadt den huys gehuert, alsoo hij dickmaels om seker proces hier most sijn ten eynde hij in dat cas¹⁷⁴ aen t' Itaeliaens herreberch leven onderworpen soude sijn, en een bedt kamer die hij overich¹⁷⁵ hadt aen Smit gegeven, by dewelke ick alle nacht ginch slaepen, dewijle ick in twee a drie nachten op onse herreberchs beddeties soo was toegerecht¹⁷⁶ dat ick geen mensch geleeck.

Saterdach den 7^{en} niets bijsonders uijtgerecht als alleen den beelde maeker besocht, dewelke mij voor de centaur en de Raptus Sabinae van Joan de Boulogne¹⁷⁷ soo veel eijsten dat wij niet kosten accordeeren¹⁷⁸, niet tegenstaende ick van de twee 70 scudi¹⁷⁹ boodt, sijnde nochtans maer seer kleijne beelties. Daer waeren noch twee andere dingen die mij wonderlijck behaechde. Naer de middach vertrockken de heer Van Winkel en Carlo Gillis, kooplyde van Livorno, naer Hollandt.

¹⁶⁹ **concommeri.** watermeloen.

¹⁷⁰ **in passent.** en passent.

¹⁷¹ **intentie.** het plan.

¹⁷² **Genoa.** Genua.

¹⁷³ **weechluijsen.** weegluizen, bedwantsen.

¹⁷⁴ **cas.** geval.

¹⁷⁵ **overich.** over.

¹⁷⁶ **toegerecht.** toegetakeld.

¹⁷⁷ **de centaur...de Boulogne.** Ruysch heeft het over kopieën van *Hercules en de centaur* en de *Sabijnse maagdenroof* van de Vlaamse beeldhouwer Giambologna (1529-1608). Het eerste stuk beeldt de strijd van de held Hercules met de centaur Nessus uit. Het tweede beeld stelt de Sabijnse maagdenroof voor, het verhaal dat Romulus, na de stichting van Rome, een groot aantal vrouwen bij de naburige Sabijnen roofde.

¹⁷⁸ **accordeeren.** overeenkomen.

¹⁷⁹ **scudi.** De scudo was een oude Romeinse munt.

Sondach den 8^{en}, synde een groote heijlige dach voor de paus gesinden¹⁸⁰ als de geboorte van de Lieve Vrouw geviert wert¹⁸¹, gingen wij des morgens in de kerck van de Annonciata¹⁸² om de musieck te hooren die tamelijck goet was, doch in t' minste bij de Romeijnse niet koomen kost. Oock hadden alle de kercken musieck, waerom de voornaemste musicanten verdeelt waeren. Naer de middach ginch ick met de heeren Smit en Hooghenhouck de heer Burch bespreken, maer hadden t' ongeluck van hem niet t' huijs te vinden, doch wij gaeven mijn oude hospita een praetie, dewelke ons een discours voerde van haer ouden tydt, hoe fraey sij geweest was en bij welke princen van t' huijs van Medicis sij de eer gehadt hadde van te mogen slaepen, nevens alle glossen¹⁸³ dewelke op dese materie¹⁸⁴ is lopende.

Maendach niet bijsonders uijt gerecht.

Dijnsdach den 10 s' morgens postdach gehouden. Naer de middach vertrock de heer Fonteyn naer Livorno, dewelck wij aen de poort geleijde en doen een wandelinch deden buyten om de cingels, collationeerende in passant concommerei. Des avonts, eer ick naer huijs ginch, koft ick vier beeldeties van metael, representeerende de centaur, de drie beelde op malkandere in Piazza Vecchia¹⁸⁵, t' paert daer den hartoch op sit¹⁸⁶, alle op t' model van Jan de Boulogne, nevens een afgietsel van een antique gladeeu.¹⁸⁷

87R Woensdach den 11^{en} was ick des morgen aen t' huijs van de heer Feroni om mijn afsceijt te neemen, doch vont hem niet t' huijs. De heer Smit en ick gingen eenich gelt bij de koopluijden ontfangen en ick kreech voor de middach noch eer wij gingen eeten een visite van de heer Burch, die mijn koopmanscap¹⁸⁸ quam besien. Gingen wij des naermiddachs ons afsceijt nemen van de heer Burch en Feroni ende ick in mijn particulier van de heer Magliabechi en mijn koopman, van alle welke mij des avonts wederom gecontraviseert¹⁸⁹ en geluck op de reijs gewenst wierde. De heeren Burch en Magliabechi gaeven mij eenige brieven mede. Ick stelde noch ordere dat mijn beelden ingepackt wierden en dat al mijn tuijchie bestelt was.

Donderdach den 12^{en} vertrockken de heer Smit en ick des morgens vroeck van Florenzen met intentie van des avonts naer Luca¹⁹⁰ te gaen slaepen, sendende onse knechts de rechte wech over Pisa naer Livorno. Ick deedt dit tourtie om de heer Smit wat geselschap te houden, alsoo de selve noijt te Luca geweest was. De

¹⁸⁰ **paus gesinden.** katholieken.

¹⁸¹ **synde een...geviert wert.** Op 8 september wordt Maria-Geboorte geviert.

¹⁸² **de kerck van de Annonciata.** Het betreft de Basilica della Santissima Annunziata.

¹⁸³ **glossen.** praatjes.

¹⁸⁴ **dese materie.** dit onderwerp.

¹⁸⁵ **de drie...Piazza Vecchia.** Ruysch verwijst naar de *Sabijnse maagdenroof* van Giambologna, dat in de Loggia dei Lanzi van het Piazza della Signoria staat.

¹⁸⁶ **t' paert...op sit.** Het betreft het ruitersstandbeeld van Cosimo I de' Medici (1519-1574), gemaakt door Giambologna.

¹⁸⁷ **gladeeu.** Onzekere lezing.

¹⁸⁸ **koopmanscap.** aankopen.

¹⁸⁹ **gecontraviseert.** een tegenbezoek gebracht.

¹⁹⁰ **Luca.** Lucca.

heer Hooghenhouck en monsieur Vander Vinne geleijden ons tot Poggio Cajano¹⁹¹, alwaer wij met den anderen wat ontbijtende onse tijt wat versuijmende, des avonts niet binnen Luca kosten koomen, maer mosten ons omtrent drie mijlties van de stadt in een seer miserabele herreberch behelpen, daer wij te nauwernoot onder dack geraeckten en met vogturijn¹⁹² en al in eene kamer slapen mosten, doch wierden van de vloijen en ongediert soo geplaecht dat wij geen oogen slooten.¹⁹³

Vrijdach den 13^{en} maecten wij met het opgaen van de poort binnen te sijn en emploijeerde¹⁹⁴ den morgen in t' besichten van de stadt, die niet veel tijt wech wech¹⁹⁵ neemt tot dese curieusheid.¹⁹⁶ Ick bracht een brief van adresse aen seekere munnick¹⁹⁷ van Maliabechi met een boeck, doch vont hem niet t' huijs, als mede eene van wegen Burch aen seekeren senator, Martini genaemt, die van gelijken niet t' huijs, maer in den raet was, doch wij lieten de brieven daer sij wesen mosten en gingen naer de herreberch ons middach mael houden en vertrockken naer t' selve over Pisa naer Livorno, alwaer wij tijdelijck¹⁹⁸ des avonts aankoomende, alle de vrienden en onse knechts wederom in goeden gesontheit bij quaemen. Ick sprack noch den selven avont de heer Molives¹⁹⁹ die mij tegens sondach te gast noijde. Wij logeerden bij seekeren Duijtsche waert, genaemt Reijnier, daer wij getracteert wierden.

87v Saeterdach den 14^{en} wierden wij des morgens van eenige vrienden besocht met dewelke wij een wandelinch gingen doen aen de zee kant vermits het scoone weer en soude noch bij de heer Muijkens thee hebben gaen drinken ten waeren²⁰⁰ de tijdt van t' middachmael niet te naer op handen geweest, doch t' selve wiert uijt gestelt tot des anderen daechs. Naer de middach ginch ick de heer Fonteyn met sijn vrouw²⁰¹ besøeken en hier van daen bij de heer Molives, die mij extraordinaris scoone Brunswijker mom²⁰² te drinken gaf, een seer aengenaem regael²⁰³ voor mij, die het seer qualijck vergeeten kan. s' Avonts diverteerden²⁰⁴ wij ons met de commedie, die in dese quartiere²⁰⁵ seer belachelijck is.

Sondach den 15^{en} passeerde ick mijn ganschen dach tot de heer Molives en den avont in de comedie.

¹⁹¹ **Poggio Cajano.** Poggio a Caiano.

¹⁹² **vogturijn.** koetsier.

¹⁹³ **geen oogen slooten.** geen oog dicht deden.

¹⁹⁴ **emploijeerde.** gebruikten.

¹⁹⁵ **wech wech.** Mogelijke verschrijving.

¹⁹⁶ **curieusheid.** nieuwsgierigheid.

¹⁹⁷ **munnick.** monnik.

¹⁹⁸ **tijdelijck.** op tijt.

¹⁹⁹ **de heer Molives.** Waarschijnlijk gaat het om Giovanni Molives, koopman te Livorno en lid van de Nederlandse *natie*. Ruysch kwam Molives tegen tijdens zijn verblijf in Livorno in november 1674.

²⁰⁰ **ten waeren.** als.

²⁰¹ **sijn vrouw.** In 1668 trouwde Abraham de la Fontaine met Maria Colyer.

²⁰² **Brunswijker mom.** Mom is een dik, krachtig en hopvrij bier, oorspronkelijk gebrouwen in Brunswijk.

²⁰³ **aengenaem regael.** aangename traktatie.

²⁰⁴ **diverteerden.** vermaakten.

²⁰⁵ **quartiere.** streken, regionen.

Maendach den 16^{en} dronken wij thee bij Muijskens, hebbende den morgen hier voor bestemt overgeslaegen, alsoo hij belet was. Naer de middach gingen wij de galeij sien, dewelke onlanchs door des grooten hartochs galeijen op de havens van Tripoli genoomen was.²⁰⁶ De selve was van achtere seer ontramponneert²⁰⁷, alsoo des hartochs galeij hem met de snuijt²⁰⁸ ter sijden²⁰⁹ het roer in geseijlt hadt, soo dat de selve daer in bleef steeken, t' welck oorsaeck was dat den Turck genoomen wiert. De selve galeij was teenemael gedisarmeert²¹⁰, behalve een groot stuck metael gescut op t' welke veel characters²¹¹ stonden die wij niet verstonden.²¹² Wij saegen mede noch een scoone galeij van den hartoch die geequieert²¹³ was, doch ick soude mijn tydt liever op onse oorloch sceepe passeren, alsoo ick niet oordeelen kon waer selfs de officieren een weinich commoditeijt²¹⁴ kunnen hebben. s' Avonts in de commedie.

Dijnsdach den 17^{en} gingen wij op sijn Livornees met eenige heeren een biertie drinken. Des middachs en s' avonts bij de heer Fonteijn te gast synde, wiert aldaer den tyt met slempen door gebracht.

Woensdach den 18^{en} souden wij des morgens met een afgehuerde falouck²¹⁵ naer Genoa vertrockken sijn, ten waeren de heer Druijvesteijn, sich selfs niet wel bevindende, de compagnie²¹⁶ versocht hadde de reys desen dach uijt te stellen om te sien hoedaenich sijn indispositie sich toe soude draegen.²¹⁷ Ick ginch dan voor de middach met de heer Smit om den tyt te passeeren bij Muijkens om wat thee te drinken tot herstellinge van de onstelde humeure door t' tractement²¹⁸ van de heer Fonteijn des daechs te voeren.

Naer de middach gingen wij afsceijt neemen bij sommige goede vrienden en onder andere bij de heer Fonteijn en sijn huijsvrouw, naer welke visite alle de vrinden sich begaeven ten huijs van de heer Wouwters, die ons met een seer goet glas Rijnsche wijn onthaelde. De tijdt van t' avontmael gekoomen sijnde, naemen wij de vrienden mede naer ons logement om een scootel excellente zee vis, die des avonts aengekoomen was, met ons te eeten. Naer den eeten raecten t' geselschap aent' speelen, doch ick maecten een slippert²¹⁹ alsoo het des anderen daechs vroech daegen soude.²²⁰

²⁰⁶ **Naer de...genoomen was.** In 1675 leidde de Engelse zeekapitein John Narborough (c. 1640-1688) een aanval op de Barbarijse zeeroovers, een groep Noord-Afrikaanse piraten die zich onder andere ophield in Tripoli. Mogelijk werd deze galei buit gemaakt tijdens die aanval.

²⁰⁷ **ontramponneert.** gehavend.

²⁰⁸ **de snuijt.** het ramsteven.

²⁰⁹ **ter sijden.** aan de kant van.

²¹⁰ **gedisarmeert.** ontwapend.

²¹¹ **characters.** tekens.

²¹² **verstonden.** begrepen.

²¹³ **geequieert.** uitgerust.

²¹⁴ **commoditeijt.** gemak, gerief.

²¹⁵ **falouck.** Een feloek is een soort zeilboot.

²¹⁶ **de compagnie.** het gezelschap.

²¹⁷ **sich toe soude draegen.** uit zou pakken.

²¹⁸ **t' tractement.** de maaltijd.

²¹⁹ **maecten een slippert.** sloeg over, paste.

²²⁰ **vroech daegen soude.** vroeg dag zou zijn.

88R Donderdach de heer Druivesteijn sich selve niet beter bevindende, sijn de heeren Scoorel, Vanden Berch, Smit en ick met de voornoemde felouke des morgens ten twaelf ueren met seer goede wint en weer in zee gegaen, meijnende dat wij soo ras te Genoa souden arriveeren dat een weijnich provisie die wij mede naemen of genoech soude sijn, of dat wij hier of daer aen landt weer ander soude kunnen krijgen, alsoo wij bedongen hadde niet alleen *terra a terra*²²¹ te gaen, maer dat ons de patroon van de feloucha over al most aen setten naer ons goet vinden, hebbende in den sin de marmor bergen van Charara²²² te sien. Tegens onse opinie was niemant zee sieck, soo dat wij met ons middachmael al ons eeten meester wierden²²³ en souden vroeg gearriveert sijn op die plaets daer wij aen wilden gaen dat wij noch de selven avont de voorscreve bergen soude hebben kunnen sien en des anderen daechs te Lerici hebben kunnen arriveeren seer tijdelijck, alwaer wij onse barck²²⁴ weder soude vinden, ten waeren wij niet gejaecht hadden²²⁵ geweest door een brigantijn²²⁶, dewelke ons door t' verandere van coers wel twee ueren deedt versuijmen.

Wij raecten eijndelijck aen seeker fort, hoorende aen den hartoch van Massa²²⁷, leggende tussen de selve plaets en Carara te landt, laetende onse felouck, gelijk geseyt is, naer de naeste²²⁸ haeve gaen en wij begaeven ons naer t' voorscreve fort, bij t' welcke een burch of gehucht huijsen was, alwaer een posterij vonden die ons *taliter qualiter*²²⁹ te paert holpe²³⁰ om naer Massa te rijden, t' welck een uer ruijm te ruch²³¹ was, doch begeerden ons niet anders te expedieeren²³², alsoo te Carara geen posterij was. Wij raecten dan op wech, moetende twee van onse knechts te voet gaen met beurten en Scorel op een paerd sonder toom²³³ ryden, en quaemen des avonts met den donker te Massa, alwaer wij seer slecht logeerde, doch goedt voiture²³⁴ tegens des anderen daechs vonden. Wij hadden noch goede provisie van wijn in de barck, maer juijst vergeeten mede te neemen, t' welck ons quaelijck quam.

Vrijdach den 20^{en} maecten wij ons des morgens wederom vroeg op en besaegen eer wij te paert gingen sitten gins en weder²³⁵ het stedeken dat kleijn, maer tamelijck polit²³⁶ is. Het paleijs van den hartoch²³⁷ is tamelijck fraeij, maer

²²¹ **terra a terra.** land tot land.

²²² **de marmor bergen van Charara.** De Italiaanse stad Carrara is beroemd om zijn marmergroeven.

²²³ **al ons eeten meester wierden.** al ons eten binnen konden houden.

²²⁴ **barck.** Een bark is een soort zeilschip met drie masten.

²²⁵ **gejacht hadden.** opgejaagd waren.

²²⁶ **brigantijn.** Een brigantijn is een kleine, lichte en snelle zeilboot.

²²⁷ **hoorende aen...van Massa.** Alberico II Cybo-Malaspina (1607-1690) was hertog van Massa en prins van Carrara van 1664 tot zijn dood in 1690.

²²⁸ **naeste.** dichtstbijzijnde.

²²⁹ **taliter qualiter.** zozo, niet erg goed.

²³⁰ **holpe.** hielp.

²³¹ **te ruch.** terug.

²³² **expedieeren.** handelen.

²³³ **toom.** teugels.

²³⁴ **voiture.** rijtuig.

²³⁵ **gins en weder.** heen en terug.

²³⁶ **polit.** sierlijk.

²³⁷ **Het paleijs van den hartoch.** Het betreft het Palazzo Ducale.

niet voltrokken. Wij gingen met een sterken regen te paert, alsoo wij voor de middach gaeren²³⁸ noch te Lerici, alwaer onse barck was, souden eeten, maer de selve duerde niet lanch, soo dat ons de wech niet onvermaekelijck was, maer wat berchachtich. Wij quaemen eerst te Carara, dat mede een stedeken is van die groote als Massa, doch in ons ooch heel soet en fraejer als Massa voorscreve, vermits de huijsen meest alle van marmor sijn door de naere²³⁹ en gemackelijcke gelegentheijt van de bergen. t' Selve hoort van gelyke onder den hartoch van Massa, die soo uijt sijn bergen als den tol van t' marmor dat uijt de particulieren haer bergen wel hondert duijsent stuckken van 8ten jaerlyckx kan trekken, doch bij den tegenwoordigen oorloch²⁴⁰ is daer weijnich treck ter oorsaeke van de weijnich zee vaert, werdende t' selve met ossen uijt de bergen per osse op het strandt gevoert en in kleijne scuijties naer Genoa gebracht, alwaer t' selve bij de vreemde naties over al vervoert wert. Dese kleijne scuijties werden in t' strand gegraeven om dese swaere steenen te gemackelijcker daer in te krijgen en wert van t' scuytien tot in zee een canael gegraeven in t' welke t' waeter spelende t' scuytie vlot maectt, t' welck mij een aerdich embarquement²⁴¹ dacht te sijn.

Wij reden dan door dit steedeken naer de voorscreve bergen, die soo afreus²⁴² en austeer²⁴³ sijn als ick oijt gesien hebbe. Wij reden in de selve, die omtrent twee mijlen van Carara leggen omtrent een uer weer en keerden doen wederom. t' Marmor wert op dese manier hier uyt gehaelt. Boven, ordinaereis in den top, die alle seer hooch syn, werden soo groote stukken steen los gemaectt als sij kunnen en dan van boven neer gesmeeten, t' welck een grouwelijcke²⁴⁴ slach geeft, en dan werden dese stukken in vierkante blockken gefatsoeneert en vervoert. Wij saegen eenige vallen die een grouwelijck geraes maectten. Soo als wij ons gecontenteert²⁴⁵ hadden met sien, passeerden wij wederom Carara, alwaer wij en passent noch een seer soon paleijs²⁴⁶ saegen dat den hartoch liet bouwen, sijnde de marmor voor hem goet koop, t' geene wij wel kosten sien, en reden door seer vermaekelijke wegen naer Lerici, alwaer wij op de maeltijt arriveerde, doch slecht tractement vonden, ons nochtans stroostende²⁴⁷ dat wij onse barck hier wederom vonden met de wijn daer in. Eer wij hier quaemen, passeerden wij een rivierte en reden door versceijde wegen onder de wijngerde²⁴⁸ door daer wij seer scoone druyven van pluckten. Dese barquerol²⁴⁹ die lichtelijck²⁵⁰ met commercie²⁵¹ of iets ander syn interest²⁵² boven onse dienst

²³⁸ **gaeren.** graag.

²³⁹ **naere.** dichtbijgelegen.

²⁴⁰ **den tegenwoordigen oorloch.** D.w.z. de Frans-Nederlandse Oorlog (1672-1679).

²⁴¹ **aerdich embarquement.** aardige inscheping.

²⁴² **afreus.** verschrikkelijk.

²⁴³ **austeer.** streng.

²⁴⁴ **grouwelijcke.** gruwelijke.

²⁴⁵ **gecontenteert.** tevreden gesteld.

²⁴⁶ **een seer soon paleijs.** Het betreft het Palazzo Cybo Malaspina.

²⁴⁷ **stroostende.** troostend.

²⁴⁸ **wijngerde.** ranken.

²⁴⁹ **barquerol.** bark.

²⁵⁰ **lichtelijck.** makkelijk.

²⁵¹ **commercie.** handel.

²⁵² **syn interest.** zijn eigen belang.

prefereerde, wilde ons met geweld persuadeeren²⁵³ om de contrarie wint²⁵⁴ daer te blijve, doch wij deden hem met geweld noch die avont naer Porto Venere vaeren. Lerici, als ook Porto Venere, hoort onder de republijck van Genoa. En even als wij te Lerici quaemen, int' afklimmen van den berch saegen wij den heelen inham met de voorscreve stedekens en een fort aen de zee leggende²⁵⁵, t' welck t' soonste gesicht van de werelt was.

89R

Wij raecten des avonts laet met den donkeren t' Porto Venere, 't welck een kleijn steeden is op de punt van de inham van dese baij geleege en als een eijlant daer niemant komt, waerom wij bij den avont laet noch gingen dwaelen om hujs vestinge (alsoo hier geen herbergen syn), die wij bij een ouijt vrouwtie vonden. Sij gaf ons tot alle geluck voor ons en onse knechts ieder twee goede bedden en ieder een kleyn kaemertie als een kajuijtie. Wij mosten onse hongerigen buijck met eijere contenteren en hier patientie²⁵⁶ neemen, alsoo wij vermits het veranderlyke en buijch weer des nachts niet dorsten vaeren.

Saeterdach den 21^{en} kosten wij niet vertreckken vermits het onstuijmich weer en de contrarie wint, t' welck ons seer facheerde²⁵⁷, alsoo wij in een nauw, oolijck²⁵⁸ steetie²⁵⁹ en kamertie patientie mosten neemen, niet avantageus²⁶⁰ hebbende als een goet bet en onse wijn die seer kort wiert.²⁶¹ Wij wierden besocht van een Neerduyts²⁶² pater die mede hier verwaijt²⁶³ was.

Sondach den 22^{en}, het weer, wederom contrarie²⁶⁴ sijnde, meynde ons desperaet²⁶⁵ te maeken dat wij soo leggen mosten, behalve dat onse barquerol, versoekende een mijl of twee lanchst het landt te vaeren onder pretext²⁶⁶ van wat beter koop viveres²⁶⁷ te soeken voor syn boot volck en tijdelijck wederom belovende te keeren, den heelen dach niet te voorscijn quam, klaerende het weer op tegens den avont en bequaem werdende om des nachts te vaeren. Ons tijt verdrijf was van somtijts op een ouijt²⁶⁸ vervalte kasteel²⁶⁹ te klimmen en naer t' weer te sien, oock of onse barquerol wederkeerden, oock alle menschen te beclaegen dit in dit canaelie²⁷⁰ van scippers haer hande vallen. Ons arriveerde noch een andere disgratie²⁷¹, te weeten dat de potestà²⁷² door de sbirri²⁷³ het

²⁵³ **persuadeeren.** overtuigen.

²⁵⁴ **contrarie wint.** tegenwind.

²⁵⁵ **en een...zee leggende.** Het betreft het Castello di Lerici.

²⁵⁶ **patientie.** geduld.

²⁵⁷ **facheerde.** ergerde.

²⁵⁸ **oolijck.** lelijk, onaanzienlijk.

²⁵⁹ **steetie.** stadje.

²⁶⁰ **niet avantageus.** niets tot ons voordeel.

²⁶¹ **die seer kort wiert.** die opraakte.

²⁶² **Neerduyts.** Nederlandse.

²⁶³ **verwaijt.** aangewaaid.

²⁶⁴ **contrarie.** tegenwind.

²⁶⁵ **desperaet.** wanhopig.

²⁶⁶ **pretext.** voorwendsel.

²⁶⁷ **viveres.** mondivorraad, levensmiddelen.

²⁶⁸ **ouijt.** oud.

²⁶⁹ **ouijt vervalte kasteel.** Het gaat om het Castello di Porto Venere.

²⁷⁰ **canaelie.** canaille.

²⁷¹ **disgratie.** schande.

²⁷² **potestà.** burgemeester.

geweer²⁷⁴ van de heeren Scorel en Vanden Berch, op pretext van dat het selve niet overgelevert was uijt de felouck, liet haelen, doch wij oordeelden best te sijn daer niet over te moveeren²⁷⁵, hebbende de patroon van de barck alles op post²⁷⁶ en in sijn bewaeringe genoomen, die wij meijnde alles op sijn wederkomst te sullen rechten.²⁷⁷ Dit accident²⁷⁸ wiert ons door de pater vertelt, synde des naermiddachs expres daerom aen ons hujs gekoomen. Smit en ick hadden geen geweer bij ons om dat wij, wederom naer Livorno keerende, met dit canaelie niet gequelt souden sijn.

89v Maendach den 23^{en} maecten wij ons des morgens heel vroeck op en lieten aenstonts onse scippers bij ons koomen, hem vraegende den toestandt van t' geweer, doch hij seijde noijt sulke saeken in gebruijck geweest te sijnde, dat het geweer aengehaelt wiert, t' welck scep en niet aen landt veel minder in de stadt gebracht was, maer dat hij meijnde t' selve maer om den drinckpenninch²⁷⁹ te geschieden, want dat hij t' selve bij tijts bekent hadde gemaect. Niet te min kosten wij t' selve niet krijgen, willende de potestà niet overgeven, noch kunnende door den gekrujsten pennich²⁸⁰ daer toe bewogen werden lichtelijck, alsoo de saeck te veel eclaeteerden.²⁸¹ Sels wierden wij niet beschuldicht, doch alleen de patroon van de barck, die wij niet voort' kosten krijgen, gelijk geseijt is, sijn interest met coopmanscap²⁸² en andere bagatelles waerneemende.

Wij raeckten eijndelijck naer een uer of twee talmens met groote moeyte van landt, ons troostende te Genoa recht te vinden, dewijle ons de pistoolen, niet tegenstaende wij voor onschuldich verklaert wierden, niet overgelevert kosten worden voor dat sij aen den doge te Genoa²⁸³ daer over gescreeven hadde, welke brief, dat het spijlichste was, aen ons honsvot van scipper en niet aen ons, die als geseyt is onschuldich verklaert wierden, betrouwt²⁸⁴ wiert. Mij meijnde desen dach noch te Porto Fino²⁸⁵ te koomen en het dwars op die plaets over te setten, doch alsoo t' weer syn oude ganch begost te gaen, mosten wij van resolutie²⁸⁶ veranderen, juijst als wij op tien mijl naer de reijs gedaen hadden en te ruch naer landt toe setten en te Sestri di Levante²⁸⁷ in loopen, t' welck ons seer speet, alsoo wij op dese plaets noch dertich mijl van Genoa en op de andere maer tien of twaelf geweest souden hebben. Aen landt koomende, wisten wij ons niet te redden door dit volck, dewelke ons met geweld ieder in haer hujs wilden herbergen. Wij gingen tot de postmeester eyndelijck in en deden ons wat

²⁷³ **sbirri.** agenten.

²⁷⁴ **het geweer.** de wapens.

²⁷⁵ **over te moveeren.** te beginnen, in gang te zetten.

²⁷⁶ **post.** Onzekere lezing.

²⁷⁷ **rechten.** oplossen.

²⁷⁸ **accident.** ongelukkig voorval

²⁷⁹ **drinckpenninch.** fooi.

²⁸⁰ **gekrujsten pennich.** D.w.z. geld. De gekruiste penning is een oud zilveren muntstuk.

²⁸¹ **eclaeteerden.** bekend werd, aan de dag kwam.

²⁸² **coopmanscap.** handel.

²⁸³ **den doge te Genoa.** Antonio Da Passano (1599-1681) was doge van Genua tussen 1675 en 1677.

²⁸⁴ **betrouwt.** toevertrouwd.

²⁸⁵ **Porto Fino.** Portofino.

²⁸⁶ **resolutie.** voornemen.

²⁸⁷ **Sestri di Levante.** Sestri Levante.

vroech en wel te eeten geven, sijnde door de vaste²⁸⁸ van Porto Venere en de hedendaechsche reijs vrij wat uijtgehongert. Den dranck was seer miserabel, doch de bedden tamelyck goet.

Dijnsdach den 24^{en} was t' alweer t' oude deuntie²⁸⁹ met het weer, t' welck ons desperaet maecte. De pater met syn geselschap was daechs te vooren des morgens vroech voor ons al vertroockken en van gelijke hier in gelopen, soo dat wij hem weer vonden. De heer Scorel nam om de wil van de pistoole de post²⁹⁰ en trock te landt voor uijt naer Genoa, synde 30 mijlen, en wij bleven dien dach hier op hoop van des anderen daechs goet weer te hebben alhier.

Tegens den middach quam een brigantijn van Majorka²⁹¹ in de haeve met een Franse tartane²⁹² die hij genoomen hadt, waer voor alle felouchiers²⁹³ seer vervaert²⁹⁴ waeren en niemandt des avonts af dorst vaeren, werdende het wederom goet weer, alsoo dit volckie seer suspeckt²⁹⁵ valt, dewijle sij ordinaris van den roof levende met versceyde patente²⁹⁶ vaeren en alles neemen of uijt plunderen wat haer voor de boech komt, waerom wij resolveerde des anderen daechs van gelijken, soo hij niet vertroock, te landt te gaen, sijnde noch ander volck aldaer als Engelsche en Brabanders van de selve intentie. Dit plaetsie is seer soet en begint men hier te sien dat men Genoa nadert, dewijle het minste huttie al als van een paleijs wil hebben, sijnde alle gescildert van bujten en opgesickt, t' welck als men van bujten aenkomt, t' selve plaetsie tien mael meer doet scijnen als in der daet is.

90r Woensdach den 25^{en} lieten wij voor den dach sien of de Majorkyn²⁹⁷ vertroockken was, doch verstonden tot ons leetwesen²⁹⁸ dat hij daer noch leij²⁹⁹, waerom wij ons daedelijck³⁰⁰ aenkleden en paerde naemen en naer Genoa reden. De wech was seer difficiel³⁰¹, alsoo wij gedeurich³⁰² bergen op en af te klimmen hadden. Oock viel over t' veranderen van paerden, of liever muijl esels, die hier meest gebruijckt werden, wat stribbelinch³⁰³ met de voiturijs. Anders was dese reijs seer vermaeckelijck en hoe wij naerder aen Genoa quaemen, hoe t' ons meer toe viel, want van de voorscreve stat af wel twee ueren verre te landtwaert reden wij genoehsaem door een straet van de aengenaemste huijsen en soonste paleijsen

²⁸⁸ **de vaste.** het vasten.

²⁸⁹ **t' oude deuntie.** hetzelfde liedje.

²⁹⁰ **nam om...de post.** 'Een post lopen' betekende dat een reiziger voortdurend in galop kon rijden en bij iedere post een nieuw paard kon krijgen.

²⁹¹ **Majorka.** Majorca.

²⁹² **tartane.** Een tartaan is een vrachtvoertuig.

²⁹³ **felouchiers.** feloekbestuurders.

²⁹⁴ **vervaert.** bang.

²⁹⁵ **suspeckt.** verdacht.

²⁹⁶ **patente.** Een patent is een bewijsstuk, afgegeven door de autoriteiten, dat een bepaald schip mag varen. Gezien de context gingen deze schippers malafide om met deze patenten.

²⁹⁷ **de Majorkyn.** D.w.z. de brigantijn uit Majorca.

²⁹⁸ **ons leetwesen.** onze spijt.

²⁹⁹ **leij.** lag.

³⁰⁰ **daedelijck.** onmiddellijk.

³⁰¹ **difficiel.** moeilijk te passeren.

³⁰² **gedeurich.** voordurend.

³⁰³ **stribbelinch.** strubbeling, problemen.

van de werelt. Oock passeerde wij alle half uer genoegsaem een soet stedeken of dorp. De stadt deedt sich heerlyck op, doch dit temperde wederom een weijnich haer grootsheijt in ons vooroordeel, dat wij sulke scrickelijke naeuwe straeten vonde, dewelke, dat het jammersten is, beletten dat men de hujsen die of volgens de architecturen seer heerlijk gebouwt, of door de scilderkunst admirabel cierlijk van bujten op sijn gepronckt, niet besien kan als synde te dicht daer onder. Wij naemen ons logement tot een Neerlander, dewelke vendrich³⁰⁴ onder de Switsers in dienst van de Republieck was geweest.³⁰⁵ De heer Scorel t' huijs vindende, vraegden ick aenstonts naer de negotiatie³⁰⁶ omtrent de pistoolen, doch hij hadde noch niet anders kunnen uytrechten als sich aen de consul adresseeren, dewelcke hem niet alleen beloofde te assisteeren, maer selfs weijnich swaericheid³⁰⁷ maeckten van de selve pistoolen wederom te krijgen, de wijle hij seijde noijt ingebrijck geweest te sijn geweer aen te haelen dat geembarqueert³⁰⁸ was en niet eens in de stadt gebracht.

Naer dat wij ons wat gereijnicht en verscoont hadden, resteerden ons noch een weijnich tydt eer het avont was, dewelke wij aen de moelgie³⁰⁹ en om de haeven gingen besteden, welcke haeven rontom van t' eene eynde tot het andere op een hooge brede muer aen wedersyde met een borstweeringen op de maenier van een terrasse met de uijterste commoditeyt om wert gewandelt. Wij kosten ons niet genoeg verwonderen over de heerlijkheid van de stadt, dewelcke omtrent dese syde t' meeste pareert.³¹⁰ Op de moelgie van de stadt vonden wij seekere capiteyn Swart, voerende een scip van negotie³¹¹, doch met bij de veertich stuckken gescut gemonteert. Hij lach te wachten naer de wederkomst van de Smirnaesche³¹² vloot om met de selve te repatrieren.³¹³ Wij saegen de haeven uijt gaen den admirael van dit landt, sijnde een soon scip van ses en vijftich stuckken gescut. t' Selve vertoonde sich naer die calibre seer groot op t' waeter en wiert ons geseijt van van capiteijn Swart dat het selve admirabel wel seijlde.

90v Donderdach den 26^{en} gingen wij des morgens gesaementlijk naer de beurs³¹⁴, alwaer de consul de heer Scorel besceyden hadde³¹⁵, doch wij vonden hem niet, maer naer sijn huijs willende gaen, quamen hem in t' gemoet³¹⁶ en wierden seer beleeft ontfangen. Naer dat Vanden Berch, Smit en ick ander mael de saeck van de pistoolen verhaelt hadden, liet de consul op de naem van de eijgenaers een request³¹⁷ maeken met intentie van t' selve kort naer de eeten aen den doge over

³⁰⁴ **vendrich.** vaandrig.

³⁰⁵ **dewelke vendrich...was geweest.** Zwitserland stond van oudsher bekend om zijn huursoldaten.

³⁰⁶ **negotiatie.** onderhandelingen.

³⁰⁷ **swaericheid.** inspanning.

³⁰⁸ **geembarqueert.** ingescheept.

³⁰⁹ **moelgie.** Onzekere betekenis.

³¹⁰ **pareert.** opgesierd was.

³¹¹ **negotie.** handel.

³¹² **Smirnaesche.** Smyrna, het huidige İzmir, is een havenstad in Turkije.

³¹³ **te repatrieren.** naar het vaderland terug te keren.

³¹⁴ **de beurs.** Het betreft het Palazzo della Borsa.

³¹⁵ **besceyden hadde.** besloten had (te ontmoeten).

³¹⁶ **in t' gemoet.** tegemoet.

³¹⁷ **request.** rekest, verzoekschrift.

te leveren. De rest van den morgen emploerden³¹⁸ wij met wat te wandelen en de Strada Nova³¹⁹ te besien, dewelcke wijt gebouwt is en aen wedersijde met seer heerlijke paleijsen beset waer, van ider wel dubbelt³²⁰ sijn particuliere opmerkingen van doen soude hebben.

Daer naer besaegen wij t' paleijs van Julio Spinola³²¹, staende op een andere plaets³²², waer in voornaementlijck, behalve syn inganch, cortile³²³, trap, etc., te remarqueeren³²⁴ is de groote sael, die seer magnifick is, en dan den thuijn, die niet groot maer aenmerkens waerdich is, alsoo di³²⁵ selve buijten gemeen³²⁶ hooch is en noch tans met een fraeje fonteijn, vijvers en admirabele orangie boome verciert was. De consul seijde ons dat dit maer gemeen was, dat hier in Genua noch wel andere van die tuynen en vijvers op solder³²⁷ waeren. Oock saegen wij de selve noijt als op dese manier wat paleijsen wij voorby gingen, t' welck, als men door t' cortile heen sach, die hier op alderhande manier seer aerdich geordonneert³²⁸ sijn, een seer heerlijk effect van anderen op naer boven toe deedt, steuytende³²⁹ t' gesich ordinaris door dit aerdich theater³³⁰ tegens de eene of d'andere heerlijke fonteijn, of statue³³¹ of perspectief³³² etc.

De tijdt van het middachmael gekoomen sijnde, sceijden wij naer dit paleijs gesien te hebben op de beurs van den anderen, beloovende de consul sijn knecht te senden als het tijdt soude sijn om in audientie te gaen, gelijk syn edelheid een uer naer den eeten deedt. Dewijle de heeren dese haere saeken verrichten, passeerde ick mijn tijdt in mijn journael, soo langhe dat sij gedaen hadden, wanneer sij mij den knecht sonden dat Smit en ick haer op de beurs wederom soude vinden, gelijk wij aenstonts deden. De consul met twee Brabansche heeren leijden ons naer de Strada Balbi,³³³ dewelcke op de maenier van de Strada Nova is van tamelijke wijten.³³⁴ Dese straet wert Balbi genaemt dewijle de selve door de familie van Balbi meest beseeten wert en heeft in magnificentie³³⁵ geene te wijken, behalven versceijde, seer scoone en heerlijke paleijsen, dewelke Francesco Maria Balbi, tegenwoordige chef van t' huijs³³⁶, hier besit en getimmert³³⁷ heeft.³³⁸ Heeft hij noch een soon paleijs met een kerck

³¹⁸ **emploerden.** besteedden.

³¹⁹ **de Strada Nova.** Het betreft de Strada Nuovo, de tegenwoordige Via Garibaldi.

³²⁰ **dubbelt.** dubbel.

³²¹ **t' paleijs van Julio Spinola.** Het betreft het Palazzo Spinola di Pellicceria, eigendom van de invloedrijke familie Spinola.

³²² **een andere plaets.** Het paleis ligt aan het Piazza di Pellicceria.

³²³ **cortile.** binnenplaats.

³²⁴ **te remarqueeren.** op te merken.

³²⁵ **di.** die.

³²⁶ **buijten gemeen.** bijzonder.

³²⁷ **op solder.** op een dakterras.

³²⁸ **geordonneert.** aangesteld.

³²⁹ **steuytende.** stuitende, rakende.

³³⁰ **theater.** schouwspel.

³³¹ **statue.** standbeeld.

³³² **perspectief.** vergezicht.

³³³ **de Strada Balbi.** Het betreft de Via Balbi.

³³⁴ **wijten.** breedte.

³³⁵ **magnificentie.** grootsheid.

³³⁶ **chef van t' huijs.** familiehoofd.

³³⁷ **getimmert.** gebouwd.

daer aen voor de jesuiten getimmert, daer sij haer collegien voor de studenten houden.³³⁹

91R

Dewijle wij niet alles sien kosten, koosen wij t' paleijs uyt daer hij selfs in woondt³⁴⁰, t' welck soo polijt onderhouden wert als geen in Genoa, behalve sijn inkoomen, admirabel fraij cortile, dat op dubbelde rijen van marmere pilaeren vier en vijf hooch was, en soo veel thuijnen achter t' selve daer aen, vonden wij een seer heerlijke sael, wiens lambriseersel admirabel gescildert was door de handt van Valerio Castelle.³⁴¹ In 't midde van de selve dinch excessive groote silvere kroon waer voor de stijl in t' midden een Jupiter op een vligenden³⁴² arent³⁴³ was, t' welck seer nobel³⁴⁴ gewerckt was. Verders was t' huijs vol kostelijke scilderijen als Titaen, Alberduer, Michel Angelo³⁴⁵ etc. Veel beelde, cabinetten en diergelijke. Dit paleijs hadt versceijde fraeje terrassen en hoe hooch de selve waeren, soo vont men fonteijnties en wingert. t' Sach van versceyde plaetsen in zee. Desen Francesco Mario Balbi wert voor onwaerdeerlijck rijck gescat en besit de meeste paleijsen, soo in de stadt als op t' landt van alle de Genoesen. Hij is senator van de republieck.

Naer dat wij dit paleijs gesien hadden, gingen wij naer t' paleijs van principe³⁴⁶ dogia³⁴⁷, t' welck wij van binnen niet kosten sien, alsoo den avont gevalle was, maer besaegen den thuijn, dewelke achter t' selve tot aen de see kant toe komt. De selve is heel gelijk en soo breed als t' paleijs, t' welck seer heerlijck van dese syde sich op doet, hebben een pleijn eer men in den thuijn, op t' welck tot aen den thuijn toe twee armen, die uijt steeken, staen in forme³⁴⁸ van een open galerij op pilaeren en de faciate³⁴⁹ in drie verdeelen. Boven sijn dese galerij platt in met maermere balustrade beset, gelijk oock het heele pleyn soo breed den thuijn is, hebben in t' midden een trap die men aen wedersijde afgaet van gelijke met marmore balustraden. In t' midden van desen thuijn is een seer scoone fonteyn van wit marmor met een dubbelde back³⁵⁰ boven malckanderen. In de bovenste stondt een groot beelt, representeerende Neptunus³⁵¹ die op een sculp³⁵² van vier zee paerden voort getrockken. Rontom op de kant van de onderste back staen groot aerende³⁵³ van wit marmor, synde het waepen van

³³⁸ **paleijsen, dewelke...getimmert heeft.** Francesco Maria Balbi bouwde het Palazzo Francesco Maria Balbi Piovere en werkte aan het Palazzo Reale.

³³⁹ **Heeft hij...studenten houden.** Het tegenwoordige Palazzo dell'Università werd in 1669 toegekend aan de jezuieten van Genua.

³⁴⁰ **t' paleijs...in woondt.** Het betreft het Palazzo Francesco Maria Balbi Piovere.

³⁴¹ **Valerio Castelle.** Valerio Castello (1624-1659) was een Italiaanse kunstschilder.

³⁴² **vligenden.** vliegende.

³⁴³ **Jupiter op een vligenden arent.** De Romeinse oppergod Jupiter werd doorgaans uitgebeeld met een adelaar.

³⁴⁴ **nobel.** aanzienlijk.

³⁴⁵ **scilderijen als...Michel Angelo.** Titiaan (1487-1576), Albrecht Dürer (1471-1528) en Michelangelo (1475-1564) waren allen bekende kunstschilders.

³⁴⁶ **principe.** vorst.

³⁴⁷ **t' paleijs van principe Dogia.** Het betreft het Palazzo Ducale, het paleis van de doge.

³⁴⁸ **forme.** de vorm.

³⁴⁹ **faciate.** gevels.

³⁵⁰ **dubbelde back.** dubbele bak.

³⁵¹ **Neptunus.** Neptunus is de Romeinse god van de zee.

³⁵² **sculp.** schelp.

³⁵³ **aerende.** arenden.

den prince.³⁵⁴ Aen de eene sijde van den thuyne is een groote vogel koi van koper draet, doch soo groot in de selve en bossie³⁵⁵ van groote boomen is waer in sich de pauwe, faijsante³⁵⁶ en ander gevoogeltie onthoude.³⁵⁷ Dit gestel³⁵⁸ lijkt geen koi, maer een heel paleijs. t' Is soo lanch als den thuijn en sluijt de selve aen die sijde tot aen seekere seer heerlijke terrasse, dewelke, soo breedt als de voorscreven thuyne is, tegens de zee aan leijt. De opganck is met met eeven soo een trap als hier voor geseijt is en recht tegens de selve over. De terrasse heeft mede aen wedersyde een balustrade van marmor en de vloer is met kleijne vierkante steentjes van wit en blauw marmor geleijt en over de haeve tegens die heerlyke stadt aen de linkerkant en sich om keerende tegens het scoone paleijs over den voorscreve thuijn heenen. t' Paleijs is niet seer hooch, maer leeck om des stadts mueren doch seer breedt uijt getimmert, op de manier van t' huijs van de prins van Orangie te Rijswijck³⁵⁹, soo dat men op de terrasse licht³⁶⁰ daer over siet, waerom aen de ander sijde van t' paleijs tegens den berch een groene plantagie³⁶¹ gemaect is boven de welke heel aen t' eijnde een groote Colossus³⁶² boven uytsteect van wit marmor, tegens welcke t' gesicht seer heerlyck steuyt. Naer dat wij dit gesien en den avont tenemael gevallen was, begaeven wij ons weder naer sijn logement.

91v

Vrijdach den 27^{en}. Alsoo daechs te vooren de heeren Scorel en Vanden Berch met de consul bij de doge audientie gehadt hadden om haer request in te geven en van hem seer civil³⁶³ bejegenet waeren en uijt gestelt tot desen morgen, wanneer sij in de senaet mosten koomen om de expeditie³⁶⁴ van haer request te ontfangen, bleef ick den gansen morgen t' huijs, mij met scrijven besich houdende. Tegens seshien³⁶⁵ ueren quaemen onse voorscreve heeren seer content wederom, hebbende in de senaet ten vollen satisfactie³⁶⁶ ontfangen, dewijle den aenhaelder van de pistoolen, onder een lustige³⁶⁷ reprimende³⁶⁸, gecondemneert³⁶⁹ wiert de pistoolen kosteloos en scadeloos in hande van de eijgenaers te leveren.

Naer de middach gingen wij gesaementlijck de consul salueren³⁷⁰ en naer dat wij met dese visite een uertie door gebracht hadden, geleijden ons de consul naer seeker hospitaal, t' welck noch niet heel voltimmert is. t' Selve wert

³⁵⁴ **synde het...den prince.** Het wapen van de familie Doria bevat een arend.

³⁵⁵ **bossie.** bosje.

³⁵⁶ **faijsante.** fazanten.

³⁵⁷ **onthoude.** ophouden.

³⁵⁸ **gestel.** toestel.

³⁵⁹ **op de...te Rijswijck.** Ruysch verwijst naar het Huis ter Nieuwburg in Rijswijk, dat eigendom was van Willem III (1650-1702).

³⁶⁰ **licht.** makkelijk.

³⁶¹ **plantagie.** beplanting.

³⁶² **Colossus.** Bij het Palazzo Ducale stonden gigantisch standbeelden van admiraal Andrea Doria (1466-1560) en zijn kleinzoon Giovanni Andrea Doria (1539-1606).

³⁶³ **civil.** beleefd.

³⁶⁴ **de expeditie.** het antwoord, het oordeel.

³⁶⁵ **sestien.** zestien.

³⁶⁶ **satisfactie.** voldoening.

³⁶⁷ **lustige.** fikse.

³⁶⁸ **reprimende.** reprimande.

³⁶⁹ **gecondemneert.** veroordeeld.

³⁷⁰ **salueren.** groeten.

genaemt La Fabrica Nova.³⁷¹ t' Is een van de grootste en massiefste paleijsen die hier sijn, doch aen de eene sij mankeert wat meer als aen derde part, om welck te voltreck een groot stuck van een rots heel wech moet gehackt werden, welke steen wederom aen t' gebouw geemploieert wert. Over al, soo hier en daer, staen scoone statue van die geene dewelke dit huys door mildaedige³⁷² aelmoesen in haer leven of naer haer doot met legaten³⁷³ gebeneficeert³⁷⁴ hebben. In dit huijs werden soo arme kinderen als oude luyden onderhouden, dewelcke alderhande hautwercken³⁷⁵ doende, als dat sij maeken voor 't profijt van de republieck werken. Wij saegen noch de kercken van St. Lorenzo³⁷⁶, die seer out is en van de heijdenen gebouwt, doch niemant wist mij te seggen aen wie toe gewijt.³⁷⁷ Hier is een capel daer groote ryckdom van silvere lampen en kandelaers voor staen. Dan St. Cijro³⁷⁸, die seer magnifijck vergult en gescildert is en van marmer tenemael gebouwt, doch niet voltrockken, en die van de jesuiten³⁷⁹, die seer kostelijck van alderhande marmer geraeporteert³⁸⁰, getimmert is, alle de capiteelen seer heerlyck gesneeden.³⁸¹ Voor t' groot altaer en voor twee andere aen de linker en rechter syde staen drie heerlyke stuckken van Rubbens.³⁸² Dese kerck is de grootste niet, maer al van de fraeyste die ick gesien hebbe. Om de rest van den dach door te brengen, gingen wij om des stadts mueren wandelen van die syde daer wij in gekoomen sijn en kosten ons ander mael niet genoeg verwonderen over de heerlyke campagne³⁸³, dewelcke eer een andere stadt gelijkt den aensien van de menichte van landt huysen en paleysen, dewelcke als gesajjt³⁸⁴, sich daer vertoonen.

92R Saterdach den 28^{en} ginch ick met de heer Smit, naer dat ick eenige brieven gescreeven hadt, des morgens wat wandelen en alsoo mijn haeren mij seer beginnen te begeven sedert mijn sieckte en dat ick resolveeren most de paruyck³⁸⁵ op te setten, soo gingen wij eens sien wat dat van soodaenige saeken hier te krijgen was, alsoo wij onderrecht waere dat de paruyken veel beter koop sijn hier als te Roomen, alwaer ick eerst de selve meijn op te setten om op de reijs daer mede niet geincommodeert te sijn. Wij vonden eene die mij wel aenstont, doch kosten niet accordeeren, waerom ick de koopmanscap noch wat uytstelden.

Naer de middach gingen wij gesaementlijck buijten de stadt wandelen, te

³⁷¹ **seeker hospitael...Fabrica Nova.** Mogelijk gaat het om het Ospedale degli Incurabili.

³⁷² **mildaedige.** gulle, vrijgevege.

³⁷³ **legaten.** erfenissen, donaties.

³⁷⁴ **gebeneficeert.** begunstigd.

³⁷⁵ **hautwercken.** houtwerk.

³⁷⁶ **de kercken van St. Lorenzo.** Het betreft de dom van Genua, de Cattedrale di San Lorenzo.

³⁷⁷ **die seer...toe gewijt.** De kathedraal werd in de vijfde of zesde eeuw gebouwd, maar onder de fundamenteen zijn voorchristelijke graven gevonden.

³⁷⁸ **St. Cijro.** Het betreft de Chiesa dei Santi Quirico e Giulitta.

³⁷⁹ **die van de jesuiten.** Het gaat om de Chiesa del Gesù e dei Santi Ambrogio e Andrea.

³⁸⁰ **marmer geraeporteert.** marmer met een patroon.

³⁸¹ **gesneeden.** gebeeldhouwd.

³⁸² **Voor t'...van Rubbens.** De Chiesa del Gesù e dei Santi Ambrogio e Andrea bevat enkele werken van de kunstenaar Peter Paul Rubens (1577-1640).

³⁸³ **campagnie.** velden.

³⁸⁴ **gesajjt.** gezegd.

³⁸⁵ **paruyck.** pruik.

weeten aen die sijde daer den ouden aedel haere landt huijsen hebben, t' welck heel aen de andere sijde van de stadt is. Als daer wij in syn gekoomen en alsoo wij wij dicht bij de moelie logeerde, synde den eenen arm van de haeven, soo lieten wij ons recht over roejen aen de vier toorn³⁸⁶, synde de andere arm van de haeve, alwaer wij mosten sijn om uyt de stadt te gaen, t' welck gescieden om soo veel tyt en ongemack van gaen uyt te winnen.

Naer dat wij buyten de stadt door een continueelen³⁸⁷ straet van scoone landthuysen en paleysen omtrent een half uer gewandelt hadden, quaemen wij aen een seer scoone villa van seekeren Imperiali.³⁸⁸ Behalven het gebouw was den thuyt seer heerlijk. De selve ginch tegens den berch op, soo datmen twee, drie thuijnen boven den ander vindt op de welke met seer scoone trappen geklommen wiert. Onder dese opgangen waeren seer aerdige grotten, beelden etc. Op de derde thuijn was een admirabele heerlijke vijver, in dewelcke een groote quantiteyt visch was, die sich op het sluyten van den hovenier aenstonts vertoonde en om een korsie³⁸⁹ broot hondert swieren en rumoer maeckte. Verder op, wandelende door een bossie van wilde plantagie, steuyten wij noch aen een andere vyver heel op den berch en achter de selve aen t' eynde van een alleè een scoone grotte met waterwerken.

Naer dat wij dit alles besien hadden, saegen wij noch een andere thuijn, die heel fraij was, voornaementlyck een grotte met waeterwercken daer in, en naer dit dronken wij hier ergens een glas wijn van Montseratte, die tamelyck goet was, om de pijnlijken bruschet³⁹⁰ af te speelen die men hier in dese quartieren drinckt. De selve is niet ander dan asijn, t' welck ons seer qualijck op die in Toscanen den heelen somer huys hadden gehouden. Wij naemen den selven wech naer huijs en eijndichden aldus onsen dach.

92v Sondach den 29^{en} gingen wij de kerken hier en daer wat door swieren om de dames te sien. Onder anderen sach ick in de kerck van de jesuiten een juffrouw die admirabel wel geleken aen seekre juffrouw in Hollandt, waer mede ick groot vrinscap geduerende mijn verblijf aldaer onderhoude hebbe. Dit gesicht behaegde mij soo dat ick aldaer wel een half uer langer bleef als ick gedacht hadde, neemende pretext van de heer Scorel te wachten, die noch geen mis gehoorde hadde. En of sij niet kunnende begripen waerom een forestier³⁹¹ haer soo besach en daerom haer ooch niet houden kost van de plaets daer wij alle stonden, ick expliceerden³⁹² het anders om voor de tyt mijn selve met inbeeldinge wat te behaegen, duijende t' selve op de sijmpathie die tussen de gelijkenis voor die tijt in myn harsenen³⁹³ soude kunnen voorvallen, altoos sij en wij keeken den andere naer tot dat de troep uyt de kerck was.

Naer de middach gingen wij met paerden de buytenste fortificatie van de stadt om rijden. De selve is acht mijlen groot en besluyt³⁹⁴ den ganschen berch,

³⁸⁶ **de vier toorn.** de vuurtoren.

³⁸⁷ **continueelen.** aanhoudende.

³⁸⁸ **villa van seekeren Imperiali.** Het betreft de Villa Imperiale.

³⁸⁹ **korsie.** korst.

³⁹⁰ **bruschet.** Het is onduidelijk waar Ruysch naar verwijst.

³⁹¹ **forestier.** vreemdeling.

³⁹² **expliceerden.** verklaarde.

³⁹³ **harsenen.** hersenen.

³⁹⁴ **besluyt.** omvat.

waer tegens de stadt beneden aenleijt is³⁹⁵, seer irregulier³⁹⁶ omdat de selve naer de plaets gereguleert most werden. De selve heeft de mueren altemael van steen, uyt de rots gehouden, op getimmert nevens een generaele conterscarp³⁹⁷, van bin³⁹⁸ van gelyken met een borstweeringen ende dubbelt banquet³⁹⁹ van steen op gemetselt. Naer mij oordeel soude de selve op sommige plaetsen veel korter kunnen genoomen sijn. Behalve dat het heele werck niet veel te beduijden heeft, dewijle een groote leger nauwlycks genoeg soude syn de selve te besetten, wel is waer dat versceyde posten door de natuer en precipices⁴⁰⁰ invincibel⁴⁰¹ syn, maer waerom sulke onnodige kosten gedaen.

Naer dat wij wederom gekeert waeren, gingen wij noch wat wandelen, eerst in de stadt en daer naer op de moelie om een Engels oorloch scip met een brander⁴⁰² te sien, die des morgens aengekoomen waeren, soo sij voorgaeven naer Algiers toe wilden. t' Oorloch scip van 64 stukken was een nieuw en schoon maecksel. Sij waeren gedestineert⁴⁰³ om met andere Engelse scheepen in die quartieren te conjungeeren.⁴⁰⁴

Maendach den 30^{en} september. Des morgens op de beurs staende, liet mij de paruquier⁴⁰⁵ versoeken ick soude noch eens in syn winkel koomen om te sien of wij kosten accordeeren. Ick ginch dan daer noch eens, maer bleeft bij mijn eerste bodt, soo dat hij siende dat ick niet wilden opslaen⁴⁰⁶ mij de selve verliet. Naer de middach gingen wij met consul wandelen buyten de stadt op die selve daer wij t' paleys van Imperiali gesien hadden. Wij verwonderden ons andermael over de menichte en schoonheid van gebouwen, die hier een continueele straet maeken. Onderweege dronken wij een glas wijn, die niet quaet was, en keerden tegens den avont wederom naer huijs.

³⁹⁵ **aenleijt is.** aangelegd is.

³⁹⁶ **irregulier.** onregelmatig.

³⁹⁷ **generaele conterscarp.** algemene buitengrachtsboord.

³⁹⁸ **bin.** binnen.

³⁹⁹ **banquet.** Een banket is verhoging waarop men gaat staan om over de borstwering te schieten.

⁴⁰⁰ **precipices.** klippen.

⁴⁰¹ **invicibel.** onoverwinnelijk.

⁴⁰² **brander.** Een brander is een schip met brandbare stoffen waarmee vijandelijke schepen beschadigd kunnen worden.

⁴⁰³ **gedestineert.** aangesteld.

⁴⁰⁴ **te conjungeeren.** samen te gaan.

⁴⁰⁵ **paruquier.** pruikenmaker.

⁴⁰⁶ **opslaen.** afwijken (van mijn bod).